

RAFAŁ SZEPTYŃSKI

Instytut Języka Polskiego PAN

Geneza słowiańskiego sufiksu comparatiwu *-ěj-bš- (pol. -ejsz-)¹

0. W niniejszym artykule moim głównym celem było przedstawienie historii dyskusji dotyczącej pochodzenia morfemu -ejsz- < psł. *-ějbš- jako rozszerzonego wariantu sufiksu comparatiwu -sz- < psł. *-^lbš-². Zagadnienie to rozpatrywać należy wstecz co najmniej na poziomie słowiańskiego prajęzyka. Podstawowe fakty dotyczące prehistorii słowiańskiego comparatiwu znajdzie Czytelnik w klasycznym już opracowaniu Vaillanta (1958: 561–595)³. Kształtowanie dystrybucji obu wariantów sufiksu omawiam w innym miejscu (Szeptyński 2018; por. Vaillant 1931: 5–6; 1958: 573–578; Dybo 2000: 209–226).

Pominałem prace, w których zakładano starszeństwo długiej postaci formantu bez próby wskazania jego genezy (kilka takich przykładów w XIX w. odnotował J. Kolář (1895: 2–13)). Skupiłem się wyłącznie na identyfikacji wyjściowej funkcji elementu rozszerzającego, abstrahując od funkcjonalnego aspektu zmiany w strukturze formantu⁴. Cytowane formy zasadniczo pozostawiam w oryginalnym zapisie; jeżeli zapis nie odpowiada współczesnym standardom, formę umieszczam w cudzysłowie.

1. Na temat genezy morfemu *-ějbš-, prawdopodobnie jako jeden z pierwszych, wypowiedział się już „twórca gramatyki porównawczej języków indoeuropejskich” (Bopp 1835: 425–426). F. Bopp, przedstawił dwie propozycje, obie z zastrzeżeniami. Jako podstawę pierwszego objaśnienia wykorzystał on „starosłowiański” wariant formy

¹ Dziękuję dr. hab. Z. Babikowi (UJ), dr. M. Majerowi (UŁ) oraz dr. D. Piwowarczykowi (UJ) za okazaną pomoc.

² Por. *mądrz-ejsz-y* : *droż-sz-y* < psł. **mądr-ějbš-* : **dorž-bš-* (cz. *moudř-ejš-í* : *draž-š-í*, ros. *mudr-e-e* : *dorož-e*, sch. *mudr-ij-i* : *draž-i*).

³ Zaznaczę jedynie, że chodzi tu o kategorię odziedziczoną z epoki praindoeuropejskiej (ewentualnie po wydzieleniu się grup anatolijskiej oraz tocharskiej), por. pie. **sueh₂d-ios-* ‘słodszy’, kontynuowane z różnymi zmianami w ang. *sweet-er*, gr. ἡδ-ίων, łac. *suāv-ior*, skr. *svād-īyān*. Wykładnik rekonstruuje się jako zbiór allomorfów *-*īōs-*, *-*ios-*, *-*is-* oraz — z pewnymi zastrzeżeniami — *-*ies-*.

⁴ Pomijam zatem hipotezy skoncentrowane na „celowości” procesów takich jak rozbicie grup fonemów spółgłoskowych na granicy morfemów lub zwiększenie stopnia nacechowania comparatiwu jako formacji pochodnej względem positiwu. Rzecz wymaga szerzej zakrojonych badań typologicznych.

nom.sg.masc. typu „*jûn-jei*” (= „*юнѣй*”, por. Dobrovský 1822: 333)⁵. Forma długa sufiksu, zapisana w postaci „*-jeišiĩ*” / „*-(j)aišĩĩ*”, miałyby powstać z podwojenia sufiksu, na które to zjawisko Bopp wskazał domniemane paralele. Za przeszkodę uznał on tutaj równoczesne podwojenie zaimka — takie bowiem pochodzenie końcowego segmentu w kompleksie „*-jei*” przyjmował za J. Dobrovskim. Echo pierwszej interpretacji Boppa wybrzmia jeszcze u A. Meilleta (zob. niżej). Alternatywne objaśnienie zakładało meta-tezę w dwusylabowym wariacie sufiksu, postulowanym dla prajęzyka w zgodzie z przekonaniem o supremacji sanskrytu („*-tyas*”). W drugim wydaniu swojej gramatyki porównawczej Bopp (1858: 47) odrzucił jednak obie hipotezy, przyznając rację A. Schleicherowi (zob. niżej) i przedstawiając zarazem kolejną możliwość: otóż dwusylabowy sufiks mógł w jego opinii zostać dołączony do samogłoski tematycznej *o*, dając w efekcie „*-êjsiĩ*”; Bopp zdawał sobie na tym etapie sprawę z możliwego dyftongicznego pochodzenia samogłoski **ě*⁶.

Bodaj równocześnie z Boppem, ostatnią z przytoczonych interpretacji opublikował także F. Miklosich (1858: 95). Ostatecznie przychylił się do niej także Schleicher (1861: 387), odrzucając jednak założenie o archaiczności dwusylabowej postaci sufiksu na rzecz wtórnego rozszczepienia artykulacyjnego joty. Warto wspomnieć, że w kolejnym wydaniu „Compendium...” (Schleicher 1866: 484) pierwszy „indoeuropeista-literat” uznał gocką formę sufiksu „*-ôs*” za przekształcenie analogiczne do słowiańskiego, przy czym germański przeprowadzić miał kontrakcję po zaniku interwokalicznej joty: „*a-jans, a-jas, a-as*” wobec prostego „*-is*” z „*-jas*” — tym samym poszerzony został indoeuropeistyczny kontekst naszego slawistycznego zagadnienia⁷.

Powrócić jeszcze trzeba do pierwotnego poglądu Schleichera, wobec którego aprobatę wyraził Bopp: początkowo Schleicher (1852: 184) objaśniał długą postać sufiksu jako wariant apofoniczny sufiksu dwusylabowego (*guṇa* — dziś powiedzielibyśmy w tym przypadku o stopniu *o*). Podobnie można by rozumieć o kilka lat wcześniejsze słowa P. Šafárika (1845: 64), który uznał, że czeska forma na *-ěji* powstała „sesilením čili zdvojhlasováním první souhlásky ze starší *-iji, -ijá, -ijě*” (o ile uczonemu nie chodziło jednak o powstanie dyftongu rosnącego)⁸.

⁵ Bopp, opierając się w dużej mierze na „Institutiones...” J. Dobrovskiego, przytaczał przykłady w transkrypcji obejmującej zastępstwo <ѣ> = <je>. Materiał słowiański wprowadził właśnie w drugim tomie swojej gramatyki porównawczej (1835) — w tomie pierwszym (1833), w którym omówił kwestie graficzne i fonetyczne, wykorzystał zaledwie pojedyncze formy, a języka „starosłowiańskiego” nawet nie uwzględnił wówczas w tytule.

⁶ To jest z dyftongu opadającego. Notabene jeszcze w pierwszym tomie drugiego wydania (1856) Bopp stosował niefortunne zastępstwo <ѣ> = <je>. Należy też pamiętać, że w tym okresie nie uświadamiano sobie jeszcze wtórności wokalizmu staroindyjskiego, tak więc słowiańskie *-o*, jako refleks samogłoski tematycznej, wywodzone było z *a*, dyftong zaś rekonstruowano jako *ai*.

⁷ Wcześniejsze Schleicher (1861: 388), podobnie jak Bopp (1835: 419–421; 1858: 44–45), objaśniał formę gockiego sufiksu zanikiem joty jako początkowego segmentu jednosylabowej postaci morfemu.

⁸ Šafárik za starsze uznał formy serbsko-chorwackie na *-iji*. Uczony równie błędnie odniósł tu także „starosłowiański” typ *bolii*, napomykając zaledwie o współwystępowaniu w tym języku form faktycznie analogicznych do czeskich. W swoich wywodach pomijał zresztą szerszy kontekst porównawczy, uznając na przykład warianty sygnatyczne słowiańskiego (czeskiego) sufiksu za wtórne wobec wyżej omówionego.

Od lat 50. niemal do końca XIX stulecia samogłoskę *ě* w omawianym sufiksie postrzegano najczęściej jako refleks dyftongu. W okresie tym rzadziej trafiały się już nowe, całkiem oryginalne hipotezy. Wymienić tu można odosobnione stanowisko A. Małeckiego (1879: 93): polski uczony jako pierwszy etap zakładał powstanie dwusylabowego sufiksu po pewnych zbitkach spółgłoskowych (*à la* E. Sievers), po którym nastąpić miało rozszerzenie artykulacji samogłoski w pierwszej sylabie, czy to przez asymilację do samogłoski następnej sylaby (zakładał dla niej barwę *a*), czy to z bliżej nieokreślonych względów akcentuacyjnych. Z kolei A. Meillet (1896: 139–140), starając się uzasadnić postulowaną przez siebie regułę dysymilatywnego zaniku postkonsonantycznej joty w słowiańskich sekwencjach **CjějV-* < **CjājV-*, uważał *ě* za pierwotny wykładnik formy nom.sg.masc. comparatiwu: **-jōs* > **-jā* → **-jā-jī* > **-jě-jī* > **-ěj-jī*, wobec **-jīš-* w przypadkach słabych. Jednolity typ [scs.?] nom.sg.masc. *novějī*, **slaždějī* : gen.sg.masc. **novjīša*, *slaždīša* miał ulec rozszczepieniu: *novějī* : *novějīša* oraz *slaždījī* : *slaždīša*⁹. Jak wspominałem, objaśnienie to wykazuje pewne podobieństwo do hipotezy reduplikacyjnej Boppa.

2. Niedostrzeżonym zwiastunem nowego kierunku analizy morfologicznej była pośmiertna publikacja F. Čelakovskiego (1853: 205–206): czeski badacz skłonny był prowadzić rozszerzenie do końcówki locatiwu¹⁰, rozważanej jednak wyłącznie na poziomie intraslawistycznym. Trop taki na niwie komparatystycznej podjął dopiero G. Mahlow (1879: 47–48), nawiązując jednak nie bezpośrednio do form przypadkowych, a do pochodnych przysłówków, i prowadząc równoległą analizę — odmiennych w szczegółach — faktów słowiańskich oraz germańskich (przysłówki na **-ō*), z przytoczeniem typologicznie podobnych zjawisk z greki. Autor wyraźnie nie pojmował dwojakiego pochodzenia słowiańskiej samogłoski *ě*, co poskutkowało nader swobodnym podejściem do różnicy między efektami palatalizacji spółgłosek welarnych w słowiańskich comparatiwach oraz przysłówkach na **-ě*¹¹. Trudność tę, dotyczącą także wszystkich wcześniejszych hipotez „dyftongicznych”, podniósł J. Schmidt (1883: 392–394). Przyjmując jednak postać staropruskiego sufiksu *-ais-* za dowód dyftongicznego pochodzenia słowiańskiego *ě* w comparatiwach, postulował on asymilacyjny wpływ sufiksального *jī* (tj. *-jb[š]-*) na poprzedzającą samogłoskę, co wywołać miało odmienny od oczekiwanego efekt palatalizacji.

Impas przewyciężono dopiero w kręgu młodogramatyków. Przekonanie o regularności praw głosowych zaowocowało tu radykalnym odrzuceniem hipotez zakładających dla omawianej struktury dyftongiczne pochodzenie segmentu *ě*; natomiast aspekt

⁹ Formy opatrzone asterykiem zostały sztucznie utworzone przez Meilleta na potrzeby wywodu. Pomijam tu cudzysłowy, ponieważ wykorzystany sposób zapisu spotyka się jeszcze w późniejszych pracach, przynajmniej w transkrypcji form staro-cerkiewno-słowiańskich.

¹⁰ Podobnie zresztą jak i sam pierwotny sufiks comparatiwu — do końcówki loc.pl.

¹¹ Comparatiwy wskazują na tzw. jać pierwsze, monoftongicznego pochodzenia, podczas gdy przysłówki — na tzw. jać drugie, pochodzenia dyftongicznego. Por. formy pochodne od positiwów z tematem zakończonym na welarną: **dblǫb*, comp. **dblǫjāb* (*-ža-* < *-gěj-*), adv. **dblǫžě* (*-žě* < *-gěj₂*).

morfologiczny objaśnienia uległ — z pozoru — tylko niewielkiej korekcie. Nie poświęcając miejsca na dyskusję, K. Brugmann jako przypadek, na podstawie którego w słowiańskim rozszerzono sufiks comparatiwu, wskazał w swym „Grundriss...” (1889: 410) instrumentalis na *-ē (por. też Brugmann 1903: 321; 1906: 562)¹². Podobnie W. Streitberg stanowczo wystąpił przeciw traktowaniu ě jako refleksu dyftongu, od strony strukturalnej dopuszczając wyłącznie nawiązanie do form z *-ē (1890: 64); ostatecznie jednak odżegnał się on od odprzypadkowego/odprzysłówkowego kierunku analizy faktów słowiańskich na rzecz archaicznego wariantu apofonicznego dwusylabowego sufiksu (1892a: 270; 1892b: 22), przyjmując alternację [słowiańskie] ē : [staroindyjskie] ī w pierwszej sylabie.

Objaśnienie bazujące na instrumentalu zyskało wielu zwolenników (por. Hirt 1901: 201; 1927: 291¹³; Vondrák 1906: 496; Meillet 1924: 319¹⁴; Vaillant 1931: 9–10; 1958: 567–569¹⁵; Kuryłowicz 1954; 1964: 233; Sławski 1980: 84; Arumaa 1985: 98–99; Rasmussen 1999: 563–564), przy czym część z nich dopuszczała także ablativus (por. u H. Hirta i J. Kuryłowicza). Trzeba zaznaczyć, że dopiero to objaśnienie, nieprzerwanie od pierwszej jego publikacji aż do dziś, zazwyczaj postrzegano jako niesprzeczne z doskonałą wciąż metodyką. Zgodność z prawami głosowymi nie była tu jednak wyłącznym kryterium¹⁶, skoro rychło odrzucona została fonetycznie równoważna hipoteza Streitberga: postulowanie prastarego dwusylabowego sufiksu w celu objaśnienia innowacji przeprowadzonej w późno udokumentowanej grupie, jaką tworzą języki słowiańskie, ostatecznie nie miałyby już szans na akceptację środowiska uczonych¹⁷, gdy tymczasem grunt pod interpretację odwołującą się do form przypadkowych oraz przysłówek został już wcześniej przygotowany przez Mahlowa¹⁸.

A jednak korekta w doborze przypadku nie obyła się bez kosztów. O ile przysłówki typu **dobrě* — z ě dyftongicznego, choć nie całkiem jasnego pochodzenia (por. Stang 1966: 276) — są w słowiańskim bardzo dobrze poświadczone, odtąd innowację sło-

¹² W międzyczasie wypowiedział się na ten temat mniej jednoznacznie (1899: 86). Nie udało mi się odnaleźć wcześniejszej publikacji zawierającej pogląd wyrażony przez Brugmanna. W. Streitberg, kilkakrotnie powołując się w swych pracach na O. Wiedemanna, miał chyba na myśli jedynie identyfikację instrumentalu w strukturze słowiańskiego imperfectum. Nie jest także całkiem jasne, czy Brugmann początkowo przyjmował nawarstwienie sufiksu na tematyczne *-o- (por. 1879: 58).

¹³ Pierwotnie H. Hirt przychylił się do apofonicznej interpretacji Streitberga, zob. niżej.

¹⁴ Meillet pisał o „przysłówkach na -ě-”, jak już wiemy, nie był to pierwotny pogląd uczonego (zob. wyżej). W drugim wydaniu, może pod wpływem uczestniczącego w redakcji Vaillanta, pojawił się bardziej jednoznaczny zapis „-ē-” (Meillet 1934: 371).

¹⁵ W obu publikacjach Vaillant wyraża pogląd, że słowiański comparativus z sufiksem rozszerzonym zastąpił wcześniejszy typ o analogicznej budowie, jak w gr. νεώτερος (por. także 1958: 571).

¹⁶ Choć niektórzy badacze akceptowali jedynie fonetyczny aspekt objaśnienia (por. Leskien 1909: 125; Kul’bakin 1929: 272; spośród późniejszych autorów por. np. Aitzetmüller 1978: 133).

¹⁷ Zaakceptował je jednak — przejściowo — Hirt (1895: 242), a także H. Reichelt (1902: 104).

¹⁸ Warto zauważyć, że rozważania najstarszych wymienionych w tym ustępie autorów poprzedzają często odnotowywaną w kontekście tzw. derywacji dekaduatywnej refleksję H. Osthoffa (por. ostatnio Majer 2017: 204); dotyczy to także — czy nawet zwłaszcza — derywacji od formy narzędnika. Notabene kwestia podobnego pochodzenia elementów rozszerzających formant comparatiwu w grece oraz w germańskim wymaga odrębnej dyskusji.

wiańską należało objaśniać elementem znanym jedynie z języków pokrewnych. Mimo że rekonstrukcja praindoeuropejskiego przypadku nie budzi wątpliwości (współcześnie zazwyczaj jako *-eh₁), jest to potencjalny kontrargument w rękach tych badaczy, którzy skłonni są objaśniać innowacje przede wszystkim w oparciu o elementy w sposób pewny zidentyfikowane w grupie językowej stanowiącej obiekt badania. Ekstraslawistyczny kontekst hipotezy — w aspekcie genetycznym, nie zaś wyłącznie typologicznym — podlegał w toku dyskusji znaczącym zmianom¹⁹. Może pod wpływem Schleichera Mahlow zwracał uwagę na bliskość zjawisk słowiańskich i germańskich (por. też Vaillant 1931: 10; 1958: 568–569; Kuryłowicz 1954; 1964: 233). Co najmniej od czasu publikacji Schmidta brano pod uwagę również kontekst bałtystyczny; początkowo chodziło wyłącznie o sufiks staropruski, dla którego niekiedy zakłada się jednak — podobnie jak dla germańskiego — tylną artykulację wtórnej samogłoski, wobec przedniego wokalizmu w słowiańskim. Z czasem skojarzono także — czy nawet zwłaszcza — litewski przysłówkowy comparativus na -iau(s) oraz superlativus na -iaus- < *-ē-jōs- (Vaillant 1955; 1958: 564–565, 568–569; Szemerényi 1957: 119; Kuryłowicz 1964: 233; Rasmussen 1999: 563–564). Trzeba zaznaczyć, że nawiązania bałtystyczne nie zyskały powszechnej akceptacji (dla staropruskiego por. Schmalstieg 1972; dla litewskiego por. *implicite*(?) Stang 1966: 269, Zinkevičius 1981: 27, z zastrzeżeniami — Arumaa 1985: 99, ostatnio — Ostrowski 2013: 298–306).

3. Objasnienie zjawiska na gruncie rodzimym, tj. bez odwołania do języków spokrewnionych, w praktyce osłabiałoby potrzebę „ściśłego” wyznaczenia chronologii innowacji oraz jej zasięgu w ramach rodziny językowej (nie oznacza to, rzecz jasna, że chronologię względną procesów przedhistorycznych można uznać za kwestię pozbawioną znaczenia). Warto wszak na zakończenie rozwinąć wątek zawiązany przez J. Mikkolę w lakonicznej uwadze: „dieses ě ist aus ē entstanden und geht zurück auf ēi, wie die Zusammenstellung mit den Verbalstämmen auf -ē- zeigt” (Mikkola 1950: 54; należałoby tu może odnieść także wcześniejsze uwagi Reichelta, 1902: 104). O związku tym obszerniej wypowiedział się P.S. Sigalov (Sigalov 1962), choć przyjęcie przez niego założenia o kierunku derywacji *comparativus* → *inchoativum* poskutkowało brakiem refleksji nad genezą rozszerzenia w pierwszej z kategorii.

Tymczasem za archaicznością czasowników dobitnie przemawiają niewątpliwe nawiązania w kilku językach indoeuropejskich (por. Jasanoff 2003). Przekierowanie bezpośredniej derywacji od form przypadkowych lub przysłówkowych na *-eh₁ z comparatiwów na czasowniki (jako domniemanego stadium pośredniego w przenikaniu owego morfemu do comparatiwu) wymaga jedynie założenia wcześniejszej chronologii powstania typu werbalnego względem rozszerzenia comparatiwu; genezę verbów tak czy inaczej odnieść należy do głębszej prehistorii (por. Jasanoff 2003: 144–148). Dalej uwzględnić należałoby możliwość przekształcenia comparatiwu jeszcze przed rozpadem wspólnoty bałtosłowiańskiej, skoro obie kategorie wraz z odpowiednimi struktura-

¹⁹ Pomijam w tym krótkim omówieniu liczne, anachroniczne dziś, nawiązania do sanskrytu, onegdaj właściwie utożsamianego z prajęzykiem.

mi są prawdopodobnie poświadczony w litewskim (por. wyżej formy na **-iaus-* oraz czasowniki typu *storėti* ~ psł. **starėti* sę). Z drugiej strony, mechanizm przekształcenia wydaje się funkcjonować na poziomie synchronicznym jeszcze u zarania epoki piśmiennej dla słowiańszczyzny. Proces ten, omówiony niedawno w szczegółach (por. Szeptyński 2017: 197–198), oprócz można na dwóch typach nieprzechodnich czasowników zmiany stanu, tzw. *fientiwów*. Stosunek zachodzący między typem „nienacechowanym” (*-ø-*, np. participium **-blěd-lb*) oraz „nacechowanym” (*-ě-*, np. participium **-star-ě-lb*) mógł zostać powielony w comparatiwach na zasadzie proporcji analogicznej. Dla wygody podano w tabeli formy prążykowe, niekoniecznie czyniące nawet zadość chronologii względnej niektórych procesów:

fientivum	→	comparativus
<i>*-blěd-lb</i>	→	<i>*blěd-jbš-</i>
<i>*-star-ě-lb</i>	→	<i>*star-ě-jbš-</i>

Możliwa byłaby także transpozycja zilustrowanych stosunków do epok późniejszych, w tym do historycznej, o ile by zrezygnować z traktowania proporcji jako mechanizmu odtwarzania relacji segmentalnych wyłącznie na poziomie syntagmatycznym, tj. bez uwzględnienia paradygmatyki alternacji morfonologicznych, wynikającej z palatalizacji *Cj > C'* (np. w formie **blěd-jbš-* > **blěd'-bš-*). Por. zachwianie paralelizmu w ostatniej kolumnie:

<i>*-d-</i>	→	<i>*-d-j-</i>	>	<i>-d-</i>	→	<i>-d'-</i>
<i>*-r-ě-</i>	→	<i>*-r-ě-j-</i>		<i>-r-ě-</i>	→	<i>-r-ě-j-</i>

Komentarza wymaga jeszcze typologiczny aspekt zjawiska. Otóż wprzężenie sufiksu fientivum w wykładnik comparatiwu na zasadzie proporcji analogicznej uwiarygodnia paralela udokumentowana w XX w. dla słowińskiego (por. Szeptyński 2017: 199–200) oraz, prawdopodobnie, sama geneza indoeuropejskiego comparatiwu, podobnie zresztą jak i comparatiwu turkijskiego oraz uralskiego (por. Szeptyński 2017: 200). A zatem tak interpretowane rozszerzenie prasłowiańskiego sufiksu, z jednej strony, naśladowałyby proces przeprowadzony na wcześniejszym etapie rozwoju (w praindoeuropejskim), z drugiej zaś — samo otrzymywałyby paralelę na etapie późniejszym (w słowińskim).

Bibliografia

- Aitzetmüller R., 1978, *Altbulgarische Grammatik als Einführung in die slavische Sprachwissenschaft*, Freiburg i. Br.
- Arumaa P., 1985, *Urslavische Grammatik. Einführung in das vergleichende Studium der slavischen Sprachen III*, Heidelberg.

- Bopp F., 1835, Vergleichende Grammatik des Sanskrit, Zend, Griechischen, Lateinischen, Litthauischen, Altslawischen, Gothischen und Deutschen¹ II, Berlin.
- 1858, Vergleichende Grammatik des Sanskrit, Send, Armenischen, Griechischen, Lateinischen, Litauischen, Altslawischen, Gothischen und Deutschen² II (1), Berlin.
- Brugmann K., 1879, Zur Geschichte der Nominalsuffixe -as-, -jas-, -vas-, Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen XXIV, s. 1–99.
- 1889, Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen¹ II (1), Strassburg.
- 1899, Der Ursprung der germanischen Komparationsuffixe -ōzan, -ōsta, Indogermanische Forschungen X, s. 84–90.
- 1903, Kurze vergleichende Grammatik der indogermanischen Sprachen II, Strassburg.
- 1906, Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen² II (1), Strassburg.
- Čelakovský F. L., 1853, Čtení o srovnavací mluvnici slovanské na Universitě Pražské, V Praze.
- Dobrowsky J., 1822, Institutiones linguae slavicae dialecti veteris, Vindobona.
- Dybo V.A. 2000, Morfonologizovannye paradigmatičeskie akcentnye sistemy. Tipologiâ i genezis, Moskva.
- Hirt H., 1895, Der indogermanische Akzent. Ein Handbuch, Strassburg.
- 1901, Die idg. Komparative auf -ijos, Indogermanische Forschungen XII, s. 200–208.
- 1927, Indogermanische Grammatik III, Heidelberg.
- Jasanoff J. H., 2003, “Stative” *-ě- revisited, Die Sprache XLIII (2), s. 127–170.
- Kolář J., 1895, O stupňování přídavných jmen slovanských a jiných příbuzných, Vestník Královské české společnosti nauk. Trída filosoficko-historicko-filologická (1894).
- Kul’bakin S., 1929, Le vieux slave, Paris.
- Kuryłowicz J., 1954, Remarques sur le comparatif (germanique, slave, v. indien, grec), [w:] G Redard (red.), Sprachgeschichte und Wortbedeutung. Festschrift Albert Debrunner gewidmet von Schülern, Freunden und Kollegen, Bern, s. 251–257.
- 1964, The inflectional categories of Indo-European. Heidelberg.
- Leskien A., 1909, Grammatik der altbulgarischen (altkirchenslawischen) Sprache. Heidelberg.
- Mahlow G.H., 1879, Die langen Vocale A, E, O in den europaischen Sprachen, Ein Beitrag zur vergleichenden Lautlehre der indogermanischen Sprachen, Berlin.
- Majer M., 2017, Pochodzenie prasłowiańskiego *čьjъ ‘czyj’, Jezikoslovni zapiski XXIII (2), s. 199–210.
- Małecki A., 1879, Gramatyka historyczno-porównawcza języka polskiego II, Lwów.
- Meillet A., 1896, Varia, Mémoires de la Société de linguistique de Paris IX, s. 136–159.
- 1924, Le slave commun¹, Paris.
- 1934, Le slave commun², Paris.
- Mikkola J.J., 1950, Urslawische Grammatik, Einführung in das vergleichende Studium der slavischen Sprachen III, Heidelberg.
- Miklosich F., 1858, Der Bildung der Nomina im Altslowenischen, Wien.
- Ostrowski N., 2013, From focus marker to comparative suffix — the original character of the Lithuanian comparative -iaūs, Historische Sprachforschung CXXVI, s. 296–308.
- Rasmussen J.E., 1999, Miscellaneous Morphological Problems in Indo-European Languages V, [w:] J E Rasmussen, Selected Papers on Indo-European Linguistics II, Copenhagen, s. 552–573.
- Reichelt H., 1902, Beiträge zur Geschichte der indogermanischen Konjugation, Beiträge zur Kunde der indogermanischen Sprachen XXVII, s. 63–105.
- Schleicher A., 1852, Formenlehre der kirchenslawischen Sprache, Bonn.
- 1861, Compendium der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen¹, Weimar.
- 1866, Compendium der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen², Weimar.
- Schmalstieg W.R., 1972, Old Prussian comparatives in -ais-, „Balistica” VIII (1), s. 7–10.
- Schmidt J., 1883, Das primäre comparativsuffix, Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen XXVI (4), s. 377–400.
- Sigalov P.S., 1962, Dve grupy russkikh inhoativnyh glagolov, Naučnye doklady vysšej školy «Filologičeskie nauki» V (4), s. 55–64.

- Sławski F., 1980, Języki słowiańskie w pracach Jerzego Kuryłowicza, *Prace Językoznawcze (Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego)* LXVI (DLVII), s. 79–87.
- Stang Ch.S., 1966, *Vergleichende Grammatik der baltischen Sprachen*, Oslo – Bergen – Tromsø.
- Streitberg W., 1890, Die germanischen Comparative auf -ōz-, [w:] *Index lectionum quæ in Universitate Friburgensi per menses ætivos anni MDCCCXC inde a die XV. Aprilis habebuntur, Friburgi Helvetiorum*, s. 63–103.
- 1892a, Slav. -ějīs- und german. -ōz- im Comparativ, *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur* XVI, s. 266–271.
- 1892b, *Zur germanischen Sprachgeschichte*, Strassburg.
- Szemerényi O., 1957, The problem of Balto-Slav unity – a critical survey, *Kratylos* II, s. 97–123.
- Szeptyński R., 2017, Vocalic elements and prosody in Slavic comparatives, *Indogermanische Forschungen* CXXII, s. 189–205.
- 2018, Reguła Vaillanta w świetle kanonu staro-cerkiewno-słowiańskiego, *Jezikoslovni zapiski* XXIV (2), s. 143–159.
- Šafárik P.J. 1845, *Počátkové staročeské mluvnice. Úvod k výboru staročeské literatury*, W Praze.
- Vaillant A., 1931, Le comparatif slave en -ěji, *Revue des études slaves* XI (1–2), s. 5–11.
- 1955, L'histoire du comparatif en balto-slave (Résumé), *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris* LI (1), s. XXI–XXIII.
- 1958, *Grammaire comparée des langues slaves* II, Lyon.
- Vondrák V., 1906, *Vergleichende slavische Grammatik* I, Göttingen.
- Zinkevičius Z., 1981, *Lietuvių kalbos istorinė gramatika* II, Vilnius.

SUMMARY

The origin of the Slavic comparative suffix *-ějīs- (Polish -ejsz-)

Keywords: comparative suffix, decasuatives, fientive, Caland system.

Słowa kluczowe: sufiks comparatiwu, decasuativa, fientivum, system Calanda.

The aim of the article is to present the history of research on the origin of the complex formative of synthetic comparatives in Slavic. Section 1. deals with the earliest hypotheses, which are only briefly discussed due to the methodological immaturity peculiar to the relevant period, i.e. the 19th century. Section 2. concerns the so-called decasuative (or deadverbial) interpretations, including the most popular one, which is based on reconstructed instrumental forms in *-eh₁. Section 3. reports a recent modification of this view: it is suggested that the transfer of the decasuative derivation onto verbal stems in *-eh₁- > *-ěj-, which are assumed as the ultimate derivational base of Slavic comparatives in *-ějīs-, makes the explanation more plausible in terms of chronology and typology.